

ეკონომიკური თავისუფლების თეორიული ასპექტები

ლია კვარაცხელია,
სტუ ასოცირებული პროფესორი
ქეთევან ხორავა
სტუ დოქტორანტი

„არ არსებობს თავისუფლება, ეკონომიკური თავისუფლების გარეშე“ მარგარეტ ტეტჩერი.

რეზიუმე

ეკონომიკური თავისუფლება ქვეყნის განვითარების საწყისია. თუ გადავხედავთ მცირე რესურსების მქონე ქვეყნებს მათი, როგორც სახელმწიფოს განვითარება პირდაპირ დაკავშირებულია ეკონომიკურ თავისუფლებასთან. თუ დავსვამთ რა ან ვინ არის სახელმწიფოს ღერძი, პასუხი არის - თავისუფალი ადამიანი, ხოლო ეკონომიკური სისტემის მამოძრავებელი ძალა - ეკონომიკური თავისუფლება. ეკონომიკური თავისუფლება ის მთავარი ელემენტია, რომელმაც პროგრესს მიაღწია როგორც საზოგადოების, ასევე ეკონომიკის განვითარებაში.

THEORETICAL ASPECTS OF ECONOMIC FREEDOM

Lia Kvaratskhelia,
Associate Professor of TSU
Keteva Khorava
PhD student of GTU

RESUME

Economic freedom is the beginning of the country's development. If we look at countries with low resources we will discover that, the development of the state is directly linked to economic freedom. The answer to the question who, or what is the axis of the state is simple-Free individual, while driving force of the economical system is-The economic freedom. Economic freedom is a key element that has made progress into development of both, society and economic growth.

გარდამავალი ტიპის ეკონომიკის ქვეყნების გამოწვევები. გარდამავალი ტიპის ეკონომიკის ქვეყნისათვის ეკონომიკური თავისუფლების ხარისხს დიდი მნიშვნელობა ენიჭება საბაზრო სისტემის ჩამოყალიბებაში. ფაქტობრივად ის წარმოადგენს მთავარ ფაქტორს ახალი თვითგანვითარებადი, ძლიერი, რეგენერაციის უნარის მქონე ეკონომიკური სისტემის ჩამოსაყალიბებლად. საბაზრო ეკონომიკა უპირველესად ეკონომიკურ თავისუფლებას ემყარება, რაც არჩევანის თავისუფლებაში გამოვლინდება. კაცობრიობის განვითარების მანძილზე

ნათლად ჩანს, რომ ეკონომიკურ სისტემებს შორის, ყველაზე მისაღები საბაზრო ეკონომიკაა სახელმწიფოებისათვის, რადგან სწორედ მონივნა ქვეყანათა რიგში საბაზრო ეკონომიკის მქონე სახელმწიფოებია წარმოდგენილი სხვადასხვა სტატისტიკურ კვლევებში. ეკონომიკური თავისუფლება ქმნის ნიადაგს სწორედ იმ სიახლეების დასაწერად რომელიც სჭირდება ნებისმიერი ქვეყნის ეკონომიკას ფუნქციონირებისათვის, რათა გლობალიზაციის პირობებში ეკონომიკურ წარმატებას მიაღწიოს ქვეყანამ, როგორც მის ფარგლებში ასევე ფარგლებს გარეთ.

საქართველო მე-XX საუკუნის ბოლოს გახდა საბაზრო ეკონომიკის ქვეყანა. სწორედ ამიტომ ვფიქრობ, რომ სოციალიზმმა თავისი დაღი დაასვა არა მხოლოდ სახელმწიფოებრიობის შეგნებას მოქალაქეებში, არამედ თავისუფალი ბაზრის ჩამოყალიბების იდეას.

მნიშვნელოვანია სახელმწიფო იღწვოდეს სრულყოფილი ეკონომიკური თავისუფლებისკენ, რაც თავისი არსით გულისხმობს ეკონომიკური ზრდის და განვითარების ისეთ საბაზრო წინაპირობებს, როგორიც არის თავისუფალი ბაზარი; კერძო საკუთრება, დაცული საკუთრება, დაბალი ინფლაცია, ქვეყნებს შორის შეუზღუდავი ვაჭრობა და ღია ბაზრები.

სწორედ ამ მოტივით დავინტერესდით გვეყვლია საქართველოს ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსი, რადგან საქართველოს ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსის დაკვირვება წლიდან წლამდე ეს არის პულსაცია, რომელიც გვიჩვენებს ქვეყნის ეკონომიკის განვითარების მდგომარეობას.

პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში საბაზრო ეკონომიკას ალტერნატივა არ გააჩნია. სოციალისტური რესპუბლიკიდან საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნად ჩამოყალიბება მარტივ პროცესს არ წარმოადგენს. გარდამავალი ეკონომიკის უკლებლივ ყველა ქვეყანაში წარმოიშვა თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობის მრავალი პრობლემა, „კომუნიზმიდან თავისუფალ ბაზარზე გადასვლა ფრენის პროცესში თვითმფრინავის ძრავის შეცვლის ტოლფასია“- ასე დაახასიათა საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლა თანამედროვეობის ცნობილმა ეკონომისტმა - კალიფორნიის უნივერსიტეტის პროფესორმა ჟერარ ლორანმა.

საბაზრო ეკონომიკას შეუძლია შექმნას ეკონომიკური ზრდისა და განვითარების ისეთი საბაზრო ნინაპირობები, როგორიცაა თავისუფალი ბაზარი, საკუთრება-კერძო და დაცული, ინფლაცია- დაბალი, ქვეყნებს შორის ვაჭრობა - განუსაზღვრელი. ეს კი აუცილებელია იმისათვის, რომ მიღწეული იქნეს ფასების ლიბერალიზაცია, მთავრობა არ ჩაერიოს კერძო კომპანიათა მართვაში, შეწყვიტოს მათი სუბსიდირება, უზრუნველყოს კონტრაქტების შესრულება, სასამართლო სისტემის დამოუკიდებლობა და ეფექტიანობა, ადმინისტრაციული რეგულირების ოპტიმალური მინიმიზაცია, ბიუჯეტის დაბალანსება და სავაჭრო ბარიერების მოხსნა.

ნებისმიერი ქვეყნის მთავრობა, რომელიც ამას მიაღწევს, შეძლებს ეკონომიკურ ზრდაზე წარმატებული გათვლების გაკეთებას. თუმცა პოსტსოციალისტური ქვეყნების დიდმა ნაწილმა აქ ჩამოთვლილი ღონისძიებების რეალიზაცია მთლიანად ვერ შეძლო.

სასურველი რეფორმების განსახორციელებლად არა მარტო საბაზრო ეკონომიკის ელემენტებში გათვითცნობიერება, არამედ მეცნიერულად დასაბუთებული სტრატეგიის შემუშავება. სხვა სიტყვებით, საჭიროა არა მარტო საბოლოო მიზანს შორიდან ხედავდე, არამედ უნდა შეგეძლოს მათთან მისასვლელი ბილიკის დადგენაც.

ეკონომიკური თავისუფლება ქვეყნის ეკონომიკის განვითარებას უწყობს ხელს. ეკონომიკურ თავისუფლებაში რეალურად იგულისხმება, თუ რამდენად ერევა მთავრობა ბიზნესის საქმიანობაში, ქვეყნის ეკონომიკის რა წილი მოდის სახელმწიფოს ფუნქციების შესრულებაზე და რამდენად კარგი სამართლებრივი გარემოა კერძო საკუთრების დაცვისთვის. ცალკეული რადიკალური შემთხვევების გამოკლებით, დასავლეთის ქვეყნების პოლიტიკური ძალები ძირითადად თანხმდებიან იმაზე, რომ ეკონომიკური თავისუფლება ქვეყნისთვის კარგია. აღნიშნული ქვეყნები ეკონომიკური თავისუფლების მაღალ დონეს თავისუფლების შეფასების სხვადასხვა კრიტერიუმში მაღალი მაჩვენებლით აღწევენ.

საქართველოში ღია ეკონომიკის ფორმირების ძირითადი მიმართულებებია: შრომის საერთაშორისო დანაწილებაში საქართველოს მონაწილეობის გაფართოება; საგარეო ეკონომიკური კავშირების, როგორც ეკონომიკური ზრდისა და სტრუქტურული გარდაქმნების ინტენსიური ფაქტორის, როლის გაძლიერება, კაპიტალ-აღჭურვილობის, პროდუქციის წარმოების ხარჯებისა და ხარისხის, ანუ, ეროვნული ეკონომიკის კონკურენტუნარიანობის ამაღლების მიხედვით სამამულო წარმოების მსოფლიო დონეზე გასვლა. საქართველოს მსოფლიო მეურნეობასთან ურთიერთქმედების მოდელის შეცვლა ქვეყნის ახალი საგარეო ეკონომიკური სპეციალიზაციის ბაზაზე ტრადიციული საქონელ-გაცვლიდან თანამშრომლობის უფრო მაღალ ფორმებზე

გადასვლა, კაპიტალების გადახლართვა, სამეცნიერო-ტექნიკური კოოპერაცია, საწარმოო ინტეგრაცია, ქვეყანაში ცალკეული საბაზრო ინსტიტუტების, მექანიზმებისა და მთლიანად კონკურენტული გარემოს ფორმირების დაჩქარება, რომელიც ჯერ კიდევ სუსტია, ან, საერთოდ არ არსებობს.

ხაზგასასმელია, რომ დღეს ყველა ქვეყანა გლობალურ გარემოში ცხოვრობს და, ბუნებრივია, რომ მათი ეკონომიკაც მეტნაკლებად გახსნილია. ქვეყნის მონაწილეობის გააქტიურებას მსოფლიო მეურნეობაში ეკონომიკის ინტერნაციონალიზაცია ეწოდება. თუმცა, ეკონომიკური კარგახსნილობა შეიძლება იყოს კარგიც და ცუდიც. ასე მაგალითად, საქართველოს საგარეო ვაჭრობის დეფიციტი დაახლოებით მილიარდ ნახევარი დოლარია იმპორტი ოთხნახევარჯერ აღემატება ექსპორტს. რომ არა ესოდენ დიდი უარყოფითი სავაჭრო სალდო, საქართველოს ორჯერ მეტი ბიუჯეტი ექნებოდა. საქმე ისაა, რომ სავაჭრო დეფიციტი იფარება აღებული ვალით. ამ უკანასკნელის მომსახურება კი ბიუჯეტის მიერ ხდება, რაც ზრდის მის დეფიციტს.

ამასთან, ქვეყანაში იმპორტის სახით უპირატესად მზა პროდუქტი შემოედინება და არა რესურსები. ექსპორტის სახით კი უპირატესად რესურსები გაედინება. როგორც ერთი, ისე, მეორე ტენდენცია ქვეყანაში ახალი და მაღალანაზღაურებადი სამუშაო ადგილების მულტიპლიკაციის გამრავლების შემაფერხებელია. მრავალი ჩვეულებრივი სამომხმარებლო საქონელიც კი გარედან შემოგვაქვს, მაშინ, როდესაც მოსახლეობის ნახევარი სოფლის მეურნეობაშია დასაქმებული. ასე მაგალითად, 2008 წლის განმავლობაში 22 მილიონი ლარის ღირებულების კარტოფილი, 19 მილიონის პომიდორი, 17 მილიონის ხახვია იმპორტირებული სხვადასხვა ქვეყნიდან. მხოლოდ ამ ოთხმა კულტურამ 70 მილიონი ლარი შეადგინა. მთლიანად იმპორტირებულმა სოფლის მეურნეობის პროდუქციამ კი - 500 მილიონ აშშ დოლარზე მეტი, რაც ჩემი გათვლებით მინიმუმ 100 000 დასაქმებული ადამიანის ეკვივალენტია, თუკი ამ რაოდენობის პროდუქციის წარმოება საქართველოში მოხდებოდა.

აღნიშნული ნეგატიური ტენდენციების მინიმიზებისათვის საჭიროა

- ექსპორტის ზრდა და პარალელურად იმპორტ ჩამნაცვლებელი ეოვნული პროდუქციის წარმოება;
- ეროვნული ინტერესებიდან გამომდინარე ექსპორტისა და იმპორტის ოპტიმიზება;
- უფრო აქტიური მონაწილეობა მსოფლიო ვაჭრობაში.

თავის არიდება შიდა ბაზრის ზომაზე მეტად დაცვისგან და იმ ფირმების ნახალისება, რომელიც მსოფლიო ბაზრისთვის კონკურენტუნარიან პროდუქციას აწარმოებენ. ასევე, მნიშვნელოვანია ფასი, ხარისხი, ლარის ბუნებრივი კურსი და სტაბილური მიწოდება. ციტრუსების, ხილისა და სხვათაგან

დების სტაბილურობა და ხარისხი კი შეუძლებელია მიღწეულ იქნას სასაწყობო და სამაცივრო მეურნეობის გარეშე, ე.ი. აუცილებელია ამ სფეროებში ინვესტიციების განხორციელება, რათა შესაძლებელი გახდეს წელიწადის ნებისმიერ დროს ბაზრის მოთხოვნებს დაკმაყოფილება.

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე, საერთაშორისო ბიზნესში ფუნქციონირებადი ფირმის მართვა გაცილებით რთულია, ვინაიდან, მისი მენეჯერები კარგად უნდა ერკვეოდნენ მსოფლიო ეკონომიკურ პირობებსა და ტენდენციებში. ამასთან, თვალი უნდა ადევნონ მიზნობრივ მიმღებ ქვეყანაში პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ პროცესებს, სადაც ისინი ახორციელებენ, ან აპირებენ ბიზნესს, შეისწავლონ მათი ენა, ეროვნული კულტურა, ტრადიციები, მეურნეობის გაძლოლის მეთოდების სპეციფიურობანი, ფულადი სისტემა, გადასახადები, სამეურნეო კანონმდებლობა და თავიანთი ეკონომიკური, კომერციული და ფინანსური ქცევები პარტნიორთა ქცევის სტილს, ორგანიზაციის მართვა კი ბაზრის ცვალებად პირობებს მიუსადაგონ. ბაზრის პირობებისადმი კომპანიათა ადაპტირების ამგვარ მეთოდოლოგიას, რომელიც ხელს უწყობს საერთაშორისო გარემოს ყველა შესაძლებლობის, მათ რიცხვში, ცალკეულ შემთხვევებში კონკურენტების რესურსების გამოყენებასა და ახალ ბიზნესში სწრაფად შესვლას, აუთოსორსინგი ეწოდება.

Heritage Foundation-ის 2019 წლის საქართველოს მონაცემები. Heritage Foundation ქვეყნების ეკონომიკურ თავისუფლებას სხვადასხვა კომპონე-

ნტის მიხედვით განსაზღვრავს, მათ შორის არის ქონების უფლება, სასამართლო სისტემა, მთავრობის ერთიანობა, გადასახადები, მთავრობის ხარჯები, ჯანდაცვა, ბიზნესის თავისუფლება, შრომის, მონეტარული, ვაჭრობის, ინვესტიციების და ფინანსური თავისუფლება.

Heritage Foundation -ის ეკონომიკური თავისუფლების ინდექსში საქართველოს კვლავ მე-16 ადგილი უჭირავს, თუმცა, ეკონომიკური თავისუფლება 75,95-ად არის შეფასებული, რაც გასულ წელთან შედარებით ნაკლებია - 2018 წელს ეს მაჩვენებელი 76,25 გახლდათ.

ბამოყენებული ლიტერატურა

1. The Heritage Foundation (2019), Index of Economic Freedom (Online web-page: www.heritage.org)
2. ე. მექვაბიშვილი, თანამედროვე ეკონომიკური თეორიები (ლექციების კურსი), თბილისი, 2016წ.
3. რევაზ კაკულია, ქვეყნის ეკონომიკური განვითარების თეორიული ასპექტები, 2007 წ.
4. საქართველოს სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების სტრატეგია საქართველო 2020 http://www.mrdi.gov.ge/sites/default/files/1_sakartvelos_socialur
5. <http://unik.edu.ge/uploads/documents/science-center/ekpr/ekpr03.pdf>
6. About The Index, (<https://www.heritage.org/index/about>)